

Nr 37.

Av herr **Sandstedt**, om ersättning till vissa lägenhetsinnehavare för förlust vid bortförande av byggnader från ett till statens järnvägar upplåtet område vid Gellivare.

Vid sistlidne års riksdag hemställde jag i motion, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta därom, att även de lägenhetsinnehavare, som på grund av Riksdagens förut fattade beslut icke kunnat erhålla någon ersättning för den förlust, som de lidit genom bortförande av sina byggnader från det till statens järnvägar upplåtna området av kronans överloppsmark omkring Gellivare malmberg, måtte tillerkännas sådan ersättning. Statsutskottet, som behandlade motionen, hade emellertid hemställt om avslag på densamma, vilket ock blev Riksdagens beslut. Under den diskussion, som vid frågans behandling inom Andra kammaren förekom, framhölls såsom skäl för avslag, att frågan icke varit tillräckligt utredd. Då jag emellertid är fullt övertygad om det berättigade uti, att alla, som fått sina hus avhysta från detta område, böra på grund av billighetskäl av statsmedel erhålla sådan ersättning, har jag ansett det som min plikt att ånyo upptaga frågan och därvid så långt som möjligt söka utreda densamma.

I en vid 1903 års riksdag väckt motion hemställes, att Riksdagen ville medgiva, att lösen finge, på de villkor Riksdagen kunde bestämma, utgå för byggnader, som avhystes från det för statens järnvägar avtagna område i Malmberget. Till stöd för berörda hemställan har i motionen anförts följande: »Vid 1901 års riksdag väcktes en så lydande motion:

Såsom bekant har vid Malmberget inom Gellivare socken kronan förut ägt och ensam disponerat all mark omkring gruvorna och de för dem utlagda utmålen. Då emellertid, såsom 1898 års statsutskott yttrade, omständigheterna oemotståndligt framkallat behovet av bostäder, inträffade det, att befolkningen började utan särskilt tillstånd uppföra bostäder åt sig här och var på den kringliggande kronomarken. Och i följd av de i alla avseenden oordnade förhållandena blevo dessa byggnader naturligtvis uppförda på det mest provisoriska sätt. Sålunda uppkom den s. k. kåkstaden.

Av den mark, varå nämnda byggnader uppförts, har emellertid 1899 års Riksdag beslutat dels utarrendera en del till Aktiebolaget Gellivare malmfält, dels för järnvägens behov avtaga ett visst område och dels avskilja jord, för att, enligt uppgjord regleringsplan, fördelad i tomter upplåtas till enskilda med äganderätt för bebyggande.

Enligt Riksdagens beslut skulle de å bolagets arrendemark uppförda byggnader jämte tomtområden avträdas, när sådant kunde finnas erforderligt, vare sig med hänsyn till bolagets behov av utrymme för sin rörelse, av hälsovårdsskäl eller för åstadkommandet av ordnad byggnadsverksamhet; dock ålåg det bolaget att därvid erlägga lösen för byggnadernas värde. Däremot meddelades ej något beslut om lösen för byggnader, uppförda å järnvägens eller stadssamhällets områden, och någon utredning om anledningen därtill återfinnes ej heller i de till ärendet hörande riksdagshandlingarna. Det är klart, att en dylik åtskillnad måste ställa sig obillig för dem, som haft sina byggnader uppförda utom det till bolaget upplåtna området.

Å den för järnvägen undantagna mark hava nu i slutet av förra året genom järnvägsförvaltningens åtgöranden blivit avhysta samtliga därå uppförda byggnader till ett antal av omkring trettio, utan att ägarna bekommit någon ersättning för dem. Det kan dock ej anses staten värdigt att väl förbinda bolaget utgiva ersättning för byggnad å bolagets arrendejord, men själv undandraga sig sådan ersättning, när staten för sin egen inkomstgivande rörelse tager i anspråk en del av kåkstadens område. Tydiligen föreligger här också allenast ett förbiseende.

Något annorlunda ställer sig saken i avseende å byggnaderna på det blivande stadssamhällets område. Köparen av en tomt kan här ej tillförbindas ersätta en på tomten förut uppförd byggnad. Ersättningen kunde visserligen utgå av köpeskillningarna för tomterna, men då dessa enligt Riksdagens beslut må tills vidare och intill dess annorlunda kan varda bestämt användas till bestridande av sådana utgifter, som finnas erforderliga för områdets behöriga ordnande, skulle det senare ändamålet därigenom utan tvivel bliva mycket åsidosatt. Ägaren av ett hus har här också tillfälle att bevara detsamma genom att inköpa själva tomten, till vars inlösen även företrädesrätt under viss förutsättning utlovats sådan husägare. Dock står dylik utväg ej öppen för den, vilkens byggnad är uppförd å mark, som avsatts till gata, torg eller allmän plats.

Under det sistlidne sommar av åtskilliga riksdagsmän gjorda besöket i Malmberget bragtes denna fråga på tal från arbetarnas sida. Och vid ett nyligen hållet, talrikt besökt möte med Malmbergets arbetare uttalade mötet ett bestämt krav på, att järnvägsförvaltningen borde ersätta de hus-

ägare, som avhysts från järnvägens område, för deras förluster. Dessutom uttalade mötet önskvärdheten av att ersättning måtte av tomtmedlen tillerkännas de personer, som hade sina hus å tillämnade gator, torg och allmänna platser inom stadssamhällets område. Då dessa önskemål och i all synnerhet det första synas oss billiga och förtjänta av tillmötesgående, hemställa vi vördsamt, att Riksdagen ville medgiva, att lösen må, på de villkor Riksdagen kan bestämma, utgå dels för de byggnader, som avhysts från det för statens järnvägar avtagna området i Malmerberget och dels för de hus, som uppförts å mark, vilken därstädes enligt uppgjord regleringsplan upplagts till gator, torg och allmänna platser.

Statsutskottet avstyrkte helt och hållet det sista yrkandet i motionen. Beträffande åter motionärernas första hemställan, anförde statsutskottet, att billigheten syntes kräva, att de personer, som uti ifrågavarande trakt uppfört bostäder och andra byggnader å den mark, som bibehållits för statsverkets räkning, icke försattes i sämre ställning än de, som slagit sig ner på det av staten numera utarrenderade området och vilkas billighetsanspråk blivit av statsmakterna vid utarrenderingen vederbörligen tillgodosedda. Någon ersättning för byggnaderna syntes alltså utskottet skäligen, i likhet med vad beträffande lägenhetsinnehavare å den till Gellivare malmfält upplåtna mark ägt rum, böra av allmänna medel tilldelas nu ifrågavarande lägenhetsinnehavare, vilka samtliga skulle hava blivit från lägenheten avhysta, med undantag av tre, vilka, på därom gjorda framställningar, av järnvägsstyrelsen beviljats anstånd med avflyttningen intill instundande sommar. Då emellertid utskottet inhämtat, att åtskilliga av dessa avhysta lägenhetsinnehavare den 4 februari 1901 hos Kungl. Maj:t gjort ansökan om ersättning av statsmedel för förluster genom bortförandet av dem tillhöriga byggnader, och frågan alltså vore föremål för Kungl. Maj:ts prövning, fann sig utskottet icke äga anledning att för närvarande förorda någon särskild åtgärd i ärendet från Riksdagens sida.

Denna statsutskottets hemställan blev av Riksdagen bifallen.

Emellertid har nu den i statsutskottets utlåtande omförmälda framställningen hos Kungl. Maj:t blivit avgjord. Genom ett i december 1902 expedierat utslag har Kungl. Maj:t nämligen funnit densamma icke föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I nämnda ärende hade från Konungens befallningshavande i Luleå och järnvägsstyrelsen avgivits infortrade yttranden, vari ansöknungen avstyrktes. Båda myndigheterna framhöllo därvid, att sökandena ej hade någon rätt till grunden, varå byggnaderna uppförts. Myndigheterna ansågo ej heller, att ur billighetssynpunkt kunde hämtas något stöd för ett bifall,

och framhöllo i detta avseende särskilt, att sökandena, ehuru anmodade att flytta bort sina hus, ej gjort detta godvilligt. Befallningshavanden fann dessutom, att ett bifall till framställningen skulle verka som en uppmantran till fortsatta inkräktningar på kronans mark.

Myndigheterna bedömde således saken företrädesvis ur en snäv, formell synpunkt. De sakliga rättsgrunder, som i överensstämmelse med Riksdagens åren 1899 och 1901 uttalade uppfattning talade för bifall till ansökningen, ägnades icke någon som helst uppmärksamhet. Följaktligen lämnades av myndigheterna även obesvarat det grannliga spørsmålet, varför de personer, som uppfört hus på det för staten avtagna området, skulle sättas i en sämre ställning än ägarne av byggnader, uppförda på den till malmbolaget upplåtta marken. Och man kan med skäl fråga, om det är staten värdigt att söka vinna någon liten besparing i de eljest frikostiga utgifterna för järnvägsanläggningarna däruppe genom att på formella grunder undandraga sig att ersätta obemedlade arbetare deras lilla egendom, som staten berövar dem genom järnvägsanläggningen.

Då Kungl. Maj:t ej anfört några särskilda grunder för sitt avslag, får man väl förutsätta, att detta även innefattar ett godkännande av de hörda myndigheternas uppfattning.

Häremot står då Riksdagens uttalade mening i motsatt riktning. Någon anledning för Riksdagen att nu frångå denna mening synes ej föreligga, såvida man ej anser, att statens stora utgifter på senare tiden för vittutseende ändamål redan försatt landet i en sådan förlägenhet, att staten ej har vidare råd att fullgöra sina förbindelse i småsaker. Därtill kommer, att Kungl. Maj:ts prövning avser endast sju husägares anspråk. De övriga hava förlitat sig på Riksdagens prövning av ärendet, och synas oss därvid särskilt sådana personer, som begagna sitt hus till bostad, förtjäna att ihågkommas med skälig ersättning.»

Med anledning av denna motion anförde Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 maj 1903 efter att hava anfört motionärernas ovan intagna utredning:

»Riksdagen får till en början erinra, att förutom det område, som i motionen torde vara närmast avsett, eller det, som för statens järnvägar tagits i anspråk, finnes ett annat därtill beläget, med bokstäverna k, l, o, k, i den vid Eders Kungl. Maj:ts proposition n:r 84 till 1899 års Riksdag angående upplåtelse av mark vid Gellivare malmberg fogade karta betecknat område, vilket enligt kungl. brevet den 14 mars 1902 blivit till kungl. järnvägstyrelsen överlämnat. Även å sistnämnda område hava en mängd mindre trähus s. k. kåkar utan vederbörligt tillstånd av enskilda personer uppförts.

Enligt vad i motionen erinrats, uttalade statsutskottet vid 1901 års riksdag, med anledning av då väckt förslag i enahanda syfte som det nu föreliggande den mening, att billigheten syntes kräva, att de personer, vilka å den del av kronan tillhörig mark i Gellivare, som bibehållits för statsverkets räkning, uppfört bostäder och andra byggnader, icke försattes i sämre ställning än de, som slagit sig ned på det av staten utarrenderade område av samma mark och vilkas billighetsanspråk blivit av statsmakterna vid utarrenderingen vederbörligen tillgodosedda. Någon ersättning för byggnaderna syntes alltså utskottet skäligen böra, i likhet med vad beträffande lägenhetsinnehavare å den till Gellivare malmfält upplåtna mark ägt rum, av allmänna medel tilldelas förstberörda lägenhetsinnehavare.

Riksdagen delar i huvudsak förenämnda uppfattning, men anser, att utredning i varje särskilt fall bör åvägabringas för utrönande, om och i vad mån ifrågavarande ersättning bör utgå. Såsom i motionen även meddelats hava några av dessa lägenhetsinnehavare hos Eders Kungl. Maj:t gjort ansökan om ersättning av statsverket för förluster vid bortförande av byggnader från ovanberörda område, men har Eders Kungl. Maj:t, efter inhämtande av yttrande från vederbörande myndigheter, enligt kungl. brev den 31 december 1902 icke funnit ansökningen till någon Eders Kungl. Maj:t vidare åtgärd föranleda. Att ytterligare åtgärder vidtagas för att bereda bemälda sökande, vilkas ersättningsanspråk sålunda redan blivit prövade och avslagna, lösen för avhysta byggnader, anser sig Riksdagen under nuvarande förhållanden icke kunna besluta. Men däremot synes utredning böra verkställas angående billighetsanspråk, som från övriga av ifrågavarande lägenhetsinnehavare skäligen kunna i förevarande avseende framställas.

Sedan en sådan utredning givit vid handen, i vilka avseenden ersättning bör till lägenhetsinnehavare utgå, torde det böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att bestämma den ordning, i vilken tillgång till ersättnings utbetalande bör av allmänna medel beredas.

På grund av vad sålunda blivit anfört, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående den ersättning, som för förlust vid bortförande av byggnader från det till statens järnvägar upplåtna område av kronans överloppsmark omkring Gellivare malmberg bör lägenhetsinnehavare på grund av billighetsskäl beredas, samt därefter vidtaga den åtgärd för sådan ersättnings utgående, som Eders Kungl. Maj:t kan finna vara av förhållandena påkallad.»

Genom nådigt brev den 3 juli 1903 har Kungl. Maj:t anbefallt vederbörande befallningshavande att dels utfärda allmän kungörelse därom, att de lägenhetsinnehavare, vilka ville göra anspråk på ersättning för vid

ifrågavarande byggnaders bortförande liden förlust, ägde att inom viss tid hos Kungl. Maj:ts befallningshavande göra framställning om dylik ersättning, dels ock därefter, för utrönande om och i vad mån ersättning borde utgå, i varje särskilt fall verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning rörande de förhållanden, vilka vid ersättningsanspråkens bedömning kunde tjäna till upplysning, varefter Konungens befallningshavande i Norrbottens län genom kungörelse den 12 aug. 1903 har förelagt vederbörande lägenhetsinnehavare att inom två månader därefter hos Konungens befallningshavande anmäla sina ersättningsanspråk.

Från sju lägenhetsägare inkommo inom den förelagda tiden ansökningar om ersättning och ledde dessa i ett par fall därhän att ersättning utanordnades.

Emellertid hade åtskilliga lägenhetsägare, mot vilka jämväl handräkningsbeslut för bortflyttande av dem tillhöriga byggnader meddelats, av distriktsförvaltningen vid V. distriktet efter ansökan utverkat sig uppskov med verkställande av mot dem meddelade vräkningsutslag till den 1 juli 1905.

Dessa sistnämnda hava sålunda saknat anledning att på samma gång som lägenhetsägare inkomma med ansökning om ersättning för liden förlust vid bortförande av deras byggnader.

1903 års Riksdags anhållan gick ut på att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning angående den ersättning, som i dylika fall på grund av billighetskäl borde lägenhetsinnehavare beredas, och uttalade Riksdagen jämväl till belysning av detta sistnämnda uttryck den mening, att billigheten syntes kräva, att de personer, vilka å den del av kronan tillhörig mark i Gellivare, som bibehållits för statsverkets räkning, uppfört bostäder och andra byggnader, icke försattes i sämre ställning än de, som slagit sig ned på det av staten utarrenderade område av samma mark och vilkas billighetsanspråk blivit av statsmakterna vid utarrenderingen vederbörligen tillgodosedda. Sålunda synes Riksdagen hava avsett att med avseende å ersättningen för avhysta lägenheter likställa de personer, som uppfört bostäder och andra byggnader å den för järnvägens räkning avtagna mark, med dem, som uppfört sina lägenheter å mark, som utarrenderats till Aktiebolaget Gellivare malmfält, men så har icke skett. Under det att dessa sistnämnda erhållit full gottgörelse för lidna förluster, hava de övriga fått nöja sig med betydligt mindre, varjämte någras ansökningar om ersättning avslagits, ehuru det torde vara uppenbart, att avhysningen förorsakat även dem förlust. Uti en vid 1910 års riksdag av herr L. J. Carlsson i Malmberget väckt motion hemställer han, att Riksdagen ville i

skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående den ersättning, som för förlust vid bortförande av byggnader från det till statens järnvägar upplåtna området av kronans överloppsmark omkring Gellivare malmsberg bör på grund av billighetsskäl beredas de lägenhetsinnehavare, vars anspråk förut icke prövats, samt därefter vidtaga den åtgärd för sådan ersättnings utgående, som Kungl. Maj:t kan finna av förhållandena vara påkallad.

Genom Riksdagens bifall till denna motion blevo, såsom jag i min motion för förra året påpekade, de lägenhetsinnehavare, som på grund av Riksdagens beslut 1903 gjort framställning om ersättning hos Kungl. Maj:t, men fått dessa avslagna, avskilda från möjlighet att erhålla någon sådan för den förlust, som de fått vidkännas vid bortförandet av sina byggnader. En sådan åtgärd innebär givetvis en orättvisa gent emot dessa, då de befinna sig i samma ställning och även i fråga om ekonomiska förhållanden äro likställda med dem, vilka kommit i åtnjutande av ersättning. Vid diskussionen i Andra kammaren under förlidet år framhölls från den, som förde utskottets talan, att Riksdagens mening endast varit, att ersättning skulle utgå på grund av billighetsskäl, och sålunda velat säga ifrån, att i de fall, där ett rent spekulationsintresse eller dylikt varit orsak till byggnadernas uppförande, borde icke någon ersättning ifrågakomma. Ja, om så hade varit, att ett spekulationsintresse gjort sig gällande i ifrågavarande fall, så skulle även jag kunna instämma i ett sådant uttalande, men sådan saken här utvecklas, föreligga inga som helst spekulationsintressen, utan genom omständigheternas förhållanden ha personerna tvingats till att åt sig uppföra dessa byggnader, och man kan även säga, att genom vederbörande myndigheters förbiseende hava de måst uppföras under dessa osäkra förhållanden. Det skulle under dessa omständigheter vara ytterst hårt handlat av statsmakterna att nu fränkänna dem all möjlighet till någon ringa ersättning för sina lidna förluster. Och detta så mycket mer, som de för sina byggnader fått skatta till stat och kommun under den tid, som de kunnat tagas i bruk. Under sådana omständigheter kan man väl säga, att det vore staten ovärdigt att undandraga sig en skälig ersättning till dem, som hittills icke kunnat tillerkännas sådan. Någon anledning att så skulle ske på den grund, att den företagna utredningen härtill givit anledning, vågar jag även bestrida. Den utredning, som i förevarande fall verkställts, har tillgått på det sätt, att Konungens befallningshavande genom länskungörelserna kungjort, att de, vilka gjorde anspråk på sådan ersättning, hade att inom viss föreskriven tid till Konungens befallningshavande göra framställning härom.

Sedermera hava dessa framställningar remitterats till extra länsman i Malmberget för inhämtande av hans yttrande över desamma och på hans av eller tillstyrkan om ersättning har, såvitt jag kunnat utröna, det berott, huruvida ersättning beviljas eller ej. Detta synes mig hava haft till följd, att de, som lidit den största förlusten, ha blivit utan, under det att de, som fått vidkännas en mindre sådan, blivit tillerkända någon ersättning. Då man vidare känner personernas ekonomiska ställning, så synes även här förhållandena gå i enahanda riktning. Jag säger nu inte detta, för att jag på något sätt missunnar de personer den ersättning de hava fått, men jag anser dock, att staten icke bör handla så, att man skall få den uppfattningen, att här skett mannamån, ty alla böra i detta fall vara lika berättigade. För att närmare belysa frågan skall jag här upptaga samtliga personer, som fått sina hus avhysta, jämte husens värde och den ersättning, som beviljats.

Efter 1903 års riksdagsbeslut:

Arb. E. J. Erikssons hus,	värt 2,000 kr.	beviljad ersättning	250 kr.
» E. Eriksson Ersens hus,	» 1,000 »	» »	100 »
Änkan Karin Johanssons hus,	» 1,975 »	» »	350 »
» Emma Wolfs hus,	» 1,010 »	» »	300 »
» Karin Erikssons hus,	» 400 »	» »	400 »
Arb. O. Strömbergs hus,	» 865 »	» »	300 »
	<hr/>		<hr/>
	7,250 kr.		1,700 kr.

Efter 1910 års riksdagsbeslut:

J. E. Anderssons sterbhus hus, värt	185 kr.	beviljad ersättning	185 kr.
Arb. A. J. Anderssons hus,	» 1,200 »	» »	1,100 »
Handl. C. E. Karlssons hus,	» 2,000 »	» »	1,550 »
J. A. och J. M. Johanssons hus,	» 645 »	» »	500 »
J. A. Norrés (finsk unders.) hus,	» 800 »	» »	400 »
Fru Anna Björklunds hus,	» 1,500 »	» »	1,200 »
Arb. J. Gustafssons hus,	» 800 »	» »	300 »
	<hr/>		<hr/>
	7,130 kr.		5,235 kr.

De som fått sina ersättningsanspråk avslagna äro följande:

Änkan Magnusson, husvärde	3,000 kr.
Smeden Karl Sandström, d:o	1,453 »
Änkan Brita Engström, d:o	450 »
Arb. J. Karlsson-Berglund, d:o	1,200 »
Järnvägstjänsteman Carl Gyllenswaan-Götte, d:o	7,000 »

Arb. Olsson, husvärde	2,200	kr.
» Jonas Lundström, d:o	3,640	»
» J. Johansson, d:o.....	800	»
» J. A. Edberg, d:o	2,400	»
» J. Jakobson, d:o	800	»
» Nyström, d:o	1,000	»
» I. P. Isaksson, d:o	1,240	»
» Per Isaksson, d:o	1,200	»
» K. L. och J. A. Sandstedt, d:o.....	20,090	»
	<hr/>	
	46,473	kr.

Ersättningen, som utgått, varierar mellan 10 och 100 proc. av husets värde, och medeltalet för samtliga blir omkring 48 proc.

De å husen upptagna värdena äro hämtade från de inlagor, som av vederbörande husägare ingivits till Kungl. Maj:t vid framställning om ersättning. För några finnas även edfästade värderingsintyg, vilka av mig kunna ställas till vederbörande utskotts förfogande i händelse så skulle vara erforderligt.

Sådan frågan nu föreligger är Riksdagen i tillfälle att i hela dess omfång kunna överblicka densamma och således även bedöma och bestämma storleken av de belopp, vilka kunna bliva erforderliga på grund av ett tillerkännande av ersättning.

På grund av vad jag nu anført, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville besluta, att även de lägenhetsinnehavare, som på grund av Riksdagens förut fattade beslut icke kunnat erhålla någon ersättning för den förlust, som de lidit genom bortförande av sina byggnader från det till statens järnvägar upplåtna området av kronans överloppsmark omkring Gellivare malmberg, måtte på grund av billighetsskäl tillerkännas sådan ersättning, med belopp, som Riksdagen kan finna skäligt bestämma.

Stockholm den 23 januari 1914.

K. L. Sandstedt.

